

Συμβολή εις τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Φαναρίου τῆς Θεσσαλίας.

(Ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 32 κώδικος τοῦ Μετεώρου).

Τὸ Φανάριον, ἡ ἐπὶ τῆς κλωμακοέσεως Ἰθώμης Θεσσαλικῆ πόλις, κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τῇ τε ἐκκλησιαστικῇ καὶ τῇ πολιτικῇ, σημαντικὴν καὶ ἐνδιαφέρουσαν θέσιν. Ἐν προσεχεῖ μέλλοντι θὰ ἔχωμεν τὴν εὐκαρίαν διεξοδικῶς νὰ διαπραγματευθῶμεν περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Φαναρίου, ἐκδίδοντες τὸ ἐν ἔτει 1342 ὑπὲρ τῶν κατοίκων τούτου ἀπολυθὲν γράμμα τοῦ χωροδеспότου τῆς Θεσσαλίας Μιχαὴλ Γαβριηλοπούλου, ὅπερ γράμμα λανθάνον καὶ κεκρυμμένον ἀνεῦρον εὐτυχῶς καὶ πάλιν ἐν τῇ μονῇ τοῦ κατ' ἐσοχὴν Μετεώρου¹⁾. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκδίδομεν, ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 32 κώδικος τῆς αὐτῆς μονῆς μεταγράφωντες, σημειώματά τινα σχετικὰ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ Φαναρίου καὶ ἐξ ὧν

1) Πρβλ. Νίξον Ἄ. Βέη, "Ἐκθεσις παλαιογραφικῶν καὶ τεχνικῶν ἐρευνῶν ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων κατὰ τὰ ἔτη 1908 καὶ 1909, σ. 51. — Τὸ γράμμα τοῦτο λίαν ἐσφαλμένως καὶ ἑλλιπῶς ἔχει ἐκδοθῆ ἐν L. Heuzey — H. Daumet, Mission archeologique de Macedoine. Paris 1876, σ. 455 κ. ἑ. Ἐντεῦθεν ἀνεδημοσιεύθη καθ' ὄλον ἢ ἐν μίρει καὶ ἀλλαγῶν κατ' ἐπανάληψιν, ἤτοι ὑπὸ Miklosich-Müller (Acta et Diplomata. Τόμ. Ε'. Ἐν Βιέννῃ 1887, σ. 260—1), Κωνστ. Ν. Σάφα (Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Âge. Τόμ. Δ'. Ἐν Παρισίοις 1882, σ. XLII), Σπ. Π. Λάμπρου (Νίος Ἑλληνομνήμων. Τόμ. Δ', 1907, σ. 15, καὶ Σ', 1909, σ. 242 κ. ἑ.). Τὸ κρυώτατον ἴσως σφάλμα τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδόσεων τοῦ γράμματος τούτου εἶναι, ὅτι ἐν αὐταῖς πάσαις παρέχεται τοῦτο ὡς μνημεῖον τοῦ 1295 ἔτους, ἐν ᾧ πράγματι εἶναι τοῦ 1342, καθ' ἃ πρῶτος ἐσημείωσεν ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀντωνῖνος (Изъ Румелии. Ἐν Πετροπόλει 1886, σελ. 399 κ. ἑ.). — Πρβλ. Νίξον Ἄ. Βέη ἐν Byzantinische Zeitschrift, τόμ. KA' (1912) σ. 170.

σημειωμάτων διαλευκαίνονται ικανῶς τὰ κατ' αὐτὴν κατὰ τὸν ΙΕ'—ΙΣ' αἰῶνα¹⁾.

Ἐν τοῖς ὕφ' ἡμῶν κατωτέρω ἐκδιδόμενοις σημειώμασι παρελεύνοσιν ἐπίσκοποι Φαναρίου φέροντες τὸν τίτλον εἴτε ἀπλῶς Καππούας εἴτε Καππούας καὶ Φαναρίου. Ὁ τίτλος Καππούας καὶ Φαναρίου εἶναι γνωστὸς ἡμῖν καὶ ἐξ ἄλλων ὑπομνημάτων μάλιστα δὲ τοῦ ΙΣ' αἰῶνος. Οὕτω π. χ. ἐν ταῖς διαφόροις διατυπώσειςι τοῦ συναξαρίου τοῦ Ἀγ. Βησσαρίωνος²⁾, ἀρχιεπισκόπου Λαρίσσης, ἀπαντᾷ Ἴγνάτιος ἐπίσκοπος Καππούας καὶ Φαναρίου καὶ δὴ ἐν τῷ Βίῳ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου, τῷ γεγραμμένῳ ἐν ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ὑπὸ τοῦ Παχωμίου Ῥουσάνου, ἀναγινώσκομεν κατὰ λέξιν: „Εἶχε [ὁ Ἀγ. Βησσαρίων] δὲ συναντιλαμβανόμενον ἐν ἅπασι καὶ τὸν αὐτοῦ ὁμαίμονα, τὸν ὀσιώτατον Ἴγνάτιον, ἐπίσκοπον Καπούας καὶ Φαναρίου“³⁾. Καὶ ἐν τῇ κτητορικῇ ἐπιγραφῇ τῆς Θεσσαλικῆς μονῆς τῶν Μεγάλων Πυλῶν, τῆς κοινῶς καλουμένης τοῦ Δουσίκου, ἔχομεν μνείαν „Ἴγνατίου ἐπισκόπου Καππούας καὶ Φαναρίου“, τοῦ προειρημένου ἀδελφοῦ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς μονῆς ταύτης ἁγίου Βησσαρίωνος Λαρίσσης⁴⁾. Ἐπίσης ἐν σημειώματι τοῦ ὕπ' ἀριθ. 599 κώδικος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος (προερχομένου ἐκ τῆς μονῆς τῶν Μεγάλων Πυλῶν) ἔχομεν μνείαν „Γρηγορίου Καππούας καὶ Φαναρίου“ ἐν ἔτει 1571⁵⁾. Ἐν δὲ σημειώματι τοῦ ὕπ' ἀριθ. 652 κώδικος τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης κεῖται τὸ σημείωμα: „+ Κἀγὼ ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Γρηγόριος ἐχειροτονήθηκα εἰς τὸν θρόνον τῆς ἁγιωτάτης ἐπισκοπῆς Καππούας καὶ Φαναρίου παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Λαρίσσης κυροῦ Νεοφύτου ἐν τῷ ἐπτάκις-χιλιοστῷ ςβΨ († 1584) ἐν μηνί Ἰουνίῳ εἰς τὰς ἡκοσιενέα τῆ αὐτῆς ἡμέρα μνήμη τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανεὐφῆμων Αποστολλῶν“⁶⁾. Κατὰ ταῦτα δέον νὰ διακρι-

1) Πρβλ. Νίκου Ἀ. Βέη, „Ἐκθεσις παλαιογραφικῶν καὶ τεχνικῶν ἐρευνῶν ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων κατὰ τὰ ἔτη 1908 καὶ 1909, σ. 41.

2) Ἴδὲ περὶ τῶν διατυπώσεων τούτων τὰ Σπ. Π. Δάμπρον, Νέος Ἑλληνομνήμων. Τόμ. Ε' (1908) σ. 290—291.

3) Ἀυτόθι σ. 293.

4) Ν. Γ. Χ. Ζωγίδου, Θεσσαλικά. Ἐν τῇ „Ἐκονογραφημένη Ἔστις“ τοῦ 1894, σ. 348.

5) Ι. καὶ Α. Σακκελίωρος, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις 1892, σ. 114.

6) Ἀυτόθι, σ. 121.

νωμεν δύο ἐπισκόπους Καππούας και Φαναρίου τὸ ὄνομα „Γρηγόριος“, τὸν μὲν κατέχοντα τὸν θρόνον τῷ 1571, τὸν δὲ χειροτονηθέντα τῷ 1584.

ὑπὸ σημείωσιν, ὅτι πολλάνις ἡ ἐπισκοπὴ ἐκαλεῖτο ἀπλῶς Φαναρίου συντομίας χάριν. Οὕτω δὲ φέρεται αὕτη ἐν τισι τῶν τακτικῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας¹⁾, ἔνθα ἀναγράφεται, ὡς και ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις τακτικοῖς, μεταξὺ τῶν ἐπισκοπῶν τῶν ὑπαγομένων ὑπὸ τὸν θρόνον τῆς Λαρίσσης²⁾.

Και ἐν τῇ προειρημένῃ κτιτορικῇ ἐπιγραφῇ τῆς μονῆς Μεγάλων Πυλῶν ἔχομεν τῷ 1558 μνεῖαν τοῦ Φαναρίου Μαρτυρίου³⁾. Ἐν δὲ τοῖς πρακτικοῖς τῆς συνόδου, ἧτις τῷ 1565, μηνὶ Ἰανουαρίῳ⁴⁾, καθήρσε τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Ἰωάσαφ Β' τὸν μεγαλοπρεπεῖ, ὑπογράφεται: ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Φαναρίου Γρηγόριος⁵⁾ και κατωτέρω: ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Φαναρίου Γαβριήλ, ἔχων και τὴν γνώμην τοῦ Θαυμακοῦ⁶⁾.

Βραδύτερον ἡ ἐπισκοπὴ Φαναρίου ἐγένετο και ἀρχιεπισκοπή. Ἐν συνοδικῇ πράξει τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου Β', τοῦ ἔτους 1617, δι' ἧς πράξεως ἡ ἐπισκοπὴ Ζητουνίου και Πτελεοῦ προάγεται εἰς ἀρχιεπισκοπήν, ἀναγινώσκομεν „... και οἱ πρὸ ἡμῶν ἀείμνηστοι πατριάρχαι τῷ αὐτῷ κανόνι συστοιχοῦντες, ἀξιώσει τοῦ

1) H. Gelzer, Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum... München 1901, σ. 635.

2) Σπ. Π. Δάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων. Τόμ. Γ' (1906) σ. 117.

3) Ν. Γ. Χ. Ζωγίδης, ἔνθ' ἀνωτέρω, σ. 348.

4) Πρβλ. Μ. Γεδεών, Πατριαρχικὸν πίνακες. Ἐν Κ/πόλει [1885—1890] σ. 511.

5) Crusii, Turcograecia. Basileae [1584], σ. 174. (Πρβλ. Μ. Γεδεών, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 511, 811). — Ὁ Γρηγόριος οὗτος Φαναρίου εἶναι ὁ αὐτὸς ἐκ βεβαίως πρὸς ἐκεῖνον ὄν, ὡς ἀνωθι εἴρηται, μνημονεύει και δὴ ὡς Καππούας και Φαναρίου τὸ σημείωμα τοῦ ὑπ' ἀριθ. 599 κώδικος τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν.

6) Αὐτόθι σ. 174. — Ὁ Μ. Le Quien (Oriens Christianus. Τόμ. Α'. Ἐν Παρισίοις 1740, σ. 1121) θεωρεῖ τὸν Γαβριήλ τοῦτον ὡς διάδοχον Γρηγορίου τοῦ πρώτου τῶν προμνημονευθέντων. Ἄν τοῦτο ἠλήθευεν, ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν Γαβριήλ τὸν μεσολαβήσαντα μεταξὺ τῶν δύο Γρηγορίων, περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος, ἐπίσκοπον Φαναρίου. Καὶ ἠδυνάτο τις νὰ παραδεχθῇ συμφώνως πρὸς τὸν Lequien, ὅτι διαρκούσης τῆς συνόδου τοῦ 1565 ὁ Γαβριήλ Φαναρίου διαδεχθεὶς τὸν Γρηγόριον Φαναρίου ὑπογράφει και αὐτὸς τὰ τελικὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ἄλλ' ἐκ τοῦ ἀνωτέρω σημειώματος τοῦ κώδικος 599 τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος ἐξάγεται, ὅτι ὁ πρῶτος τῶν Γρηγορίων κατεῖχεν ἤδη τῷ 1571 τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς Φαναρίου. Ἐντεῦθεν ἄγομαι νὰ πιστεύσω, ὅτι κακῶς εἴτε ἔχει γραφῆ εἴτε κακῶς ἔχει ἀναγνωσθῆ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς συνόδου τὸ τμήμα τοῦτο (ἴσως Γαβριήλ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου Θαυμακοῦ).

κατὰ τόπον χριστωνύμου πληρώματος . . . και τήν Ἐλασσῶνα και τὸ Φανάριον ἐπισκοπὰς ὑπαρχούσας τῆς Λαρίσσης εἰς ἀρχιεπισκοπὰς ἀνήγαγον και ἠξίωσαν¹⁾. Πότε ἐγένετο ἡ προαγωγή τοῦ Φαναρίου εἰς ἀρχιεπισκοπήν; Πάντως ἰκανὰ ἔτη πρὸ τοῦ 1617. Τοῦλάχιστον ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1601 ὑπὲρ πίστεως και τῆς Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας πεσὼν ἱεράρχης τοῦ Φαναρίου Σεραφεῖμ, ὁ μεταξὺ τῶν ἀγίων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καταλεχθεὶς και οὐ τὴν ἀκολουθίαν συνέγραψεν ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος²⁾, ἔφερε τὸν τίτλον ἀρχιεπίσκοπος Φαναρίου και Νεοχωρίου³⁾. Καὶ ἔτεροι πράξεις ἀρχαιότεροι τοῦ ἔτους 1617, ἦτοι τῶν ἐτῶν 1603, 1604, 1611, διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, ἐν αἷς γίνεται λόγος περὶ ἀρχιεπισκοπῆς Φαναρίου⁴⁾. Κατὰ ταῦτα τὸ Φανάριον προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπήν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1584 και 1601. Ἀναφέρεται δὲ ὁ τίτλος ἀρχιεπίσκοπος Φαναρίου και Νεοχωρίου μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐν τινὶ μάλιστα ἀναγραφῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θρόνων τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἀναγραφῇ τῶν περὶ τὸ ἔτος 1725 χρόνων, ἀναγράφεται μάλιστα ὡς καθέδρα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Φαναρίου — Νεοχωρίου ῥητῶς τὸ Νεοχώριον⁵⁾, ἦτοι ἡ ἐν τῷ δήμῳ Νευρουπόλεως κώμη. Βραδύτερον τὸ Φανάριον και τὰ Φάρσαλα ἀπετέλεσαν τὴν μητρόπολιν Φαναρίου και Φαρσάλου εἴτε Φαναροφαρσάλου⁶⁾. Καὶ ταῦν, διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Ἰα-

1) Ἀ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας. Τόμ. Α'. Ἐν Πετροπόλει 1897, σ. 89.

2) Πρὸβλ. προχειρῶς Κ. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Ἐν Ἀθήναις 1868, σ. 303 (ἐν ὑποσημ. 5) και 438. Ἔχει ἐκδοθῆ ἡ ἀκολουθία τοῦ Σεραφεῖμ Φαναρίου και Νεοχωρίου κατ' ἐπανάληψιν· αἱ κριώτεροι ἐκδόσεις ἐν Μοσχολέει τῷ 1735 και Κ/πόλει τῷ 1749.

3) Π. χ. ἐν κώδικι 124 (φ. 272) τῆς ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων κείται ἐπιστολὴ τοῦ Σεραφεῖμ τούτου ὑπογραφομένου ὡς ἱεράρχου Φαναρίου και Νεοχωρίου. Ἐν φ. 294^β τοῦ αὐτοῦ κώδικος „Στίχοι λαμβικοὶ τοῦ ἀγίου Σεραφεῖμ“. — Πρὸβλ. Σπ. Π. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομνημων. Τόμ. Ε' (1908) σελ. 307—8.

4) Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη. Τόμ. Γ'. Ἐν Βενετίᾳ 1872, σ. 550 551, 553, 557, 558.

5) H. O m o n t, Liste des métropolitains et évêques Grecs du Patriarchat de Constantinople vers 1725. Ἐν τῇ „Revue de l'Orient Latin“ τόμ. Α' (1893) σ. 320. — Περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ καταλόγου τούτου ἰδὲ τὰ σημειωθέντα ὑπὸ J. P a r g o i r e ἐν „Echos d'Orient“ τόμ. VI (1903) σ. 389.

6) Πρὸβλ. και Π. Ἀ/ραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου. Τόμ. Β', σ. 172, 173. — Ὑπήγέτο ποτε ὁ Φαναριοφαρσάλων ὑπὸ τὸν Ἀχρίδος. — Πρὸβλ. Γ. Α. Πάλλη — Μ. Ποτλή, Σύνταγμα τῶν θείων και ἱερῶν κανόνων. Τόμ. Ε'. Ἀθήνησι 1855, σ. 520. — H. Gelzer, Der Patriarchat von Achrida, Geschichte und Urkunden. Leipzig 1902, σ. 166.

νοναρίον 1900 Βασιλικῶ Διατάγματος τοῦ ἐρεισθέντος ἐπὶ τῶν ἄρθρων 13 καὶ 14 τοῦ ἀπὸ 1899 ΒΧΔ νόμου, ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης φέρει τὸν τίτλον Φαναρίου καὶ Θεσσαλιώτιδος¹⁾.

Ταῦτα προεισαγωγικῶς καθ' ὄλον περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Φαναρίου. Ἦδη ἄς δώσωμεν τὰ σχετικῶς πρὸς ταύτην ἡμέτερα ἐκ τοῦ κώδικος 32 τοῦ κατ' ἐξοχὴν Μετεώρου σημειώματα. Πρὶν τούτου ῥητέον, ὅτι ὁ κῶδιξ, ἐν ᾧ γέγραπται ταῦτα, προέρχεται προφανῶς ἐκ Φαναρίου καὶ περιέχει τὸ ἐξαμνηαῖον συναξάριον ἀπὸ Σεπτεμβρ. — Φεβρουαρίου. Ἐπίσης ῥητέον, ὅτι τὰ σημειώματα ἡμῶν ταῦτα ἔχουσι γραφῇ τὰ πάντα ἐν ταῖς κάτω ᾠαῖς τοῦ χειρογράφου καὶ τὸ μὲν ὑπ' ἀριθμὸν 1 ἐν τῷ φύλλῳ 87^β, τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 2 ἐν τῷ φύλλῳ 100^β, τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 3 ἐν τῷ φύλλῳ 115^α. Ἔχει δὲ τὸ κείμενον αὐτῶν ἐν πιστῶ ἀντιγράφῳ ὧδε:

1.

+ εἰς τὴν πρῶτην του νοέμβρι^α μηνὸς ἐγένετο οὗ ὁ ταπεινοσ ἐπίσκοπος^δ (ς) καππού(ας) μᾶρκ^δ (ς),

2.

+ τῆ αὐτῆ ἡμέρα [= Νοεμβρίου η'] ἐχειροτονήθη κα ἐπίσκοπος^α (ος) ἐν τῆ ἀγιω^α (ά) (η) ἐπίσκοπος^α (ῆ) καππού(ας) κ(αί) Φανᾶρι^α, ἐν τῷ ἔν^α 5^ω. [= 1547] Ἰν(δικτιῶν)^ος ἕ^ω Ἰερόθεος²⁾.

3.

+ Γις τ(άς) Ἰ^ω τοῦ νοέμβρι^α μην^δ (ς) ἐγένετο οὗ ὁ ταπειν^δ (ς) ἐπίσκοπος^ο καππού(ας) παῦλος: + | + ἐν ἔτους, ς^ω ξ^ω Γ^ω [= 1454] Ἰν(δικτιῶν)^ος Γ' ἡμ(έ)ρ(α) C(αβ-β^α)^α ω + +

Οἱ ἐκ τῶν τριῶν τούτων σημειωμάτων καθιστάμενοι γνωστοὶ ἐπίσκοποι Φαναρίου Μᾶρκος, Παῦλος, Ἰερόθεος ἐλλείπουσι παντελῶς ἐκ

1) Πρὸβλ. προχείρως Κ. Μ. 'Ράλλη, Περὶ τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς προβιβασμοῦ κατὰ τὸ Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τῇ „Βυζαντιδὶ“ τόμ. Β' (1910—1911) σ. 108.

2) Τὸ ὄνομα τοῦτο διὰ μονοκονδυλίας.

τῶν σχετικῶν ἀναγραφῶν τοῦ Lequien ¹⁾, τοῦ Heuzey ²⁾, τοῦ Πορφυρίου Οὐσπένσκη ³⁾, τοῦ Ἀνθίμου Ἀλεξούδη ⁴⁾, τοῦ Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμενίτου ⁵⁾.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ.

¹⁾ Ἐν Μονάχῳ 1911.

1) Ἐνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Α', σ. 1121 κ. ἐ. Σημειωτέον ὅτι ἐνταῦθα ἀναγράφονται ἱεράρχαι τινὲς τοῦ Θεσσαλικοῦ Φαναρίου, οὓς ὁ Lequien ἐκλαμβάνει ἀνήκοντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θρακικοῦ Πανίου.

2) Heuzey-Daumet, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 468.

3) Πορφύρια Ὑσπενσκάγο, Путешествіе въ Метеорскіе и Осолимпійскіе монастыри въ Θεσσαλίи. (Ἐκδοσις τῆς Ἀντοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Πετροπόλεως, ἐπιμελεία τοῦ καθηγητοῦ Πολυχρονίου Σύροβ). Ἐν Πετροπόλει 1896, σελ. 373—4.

4) Ἐν τῇ ἐφημερίδι „Νεολόγος“ Κων/πόλεως, ἀριθ. 6763, ἔτος Κ5', τῇ 12 Φεβρουαρίου 1892.

5) Ἐν τῷ ἡμερολογίῳ αὐτοῦ „Ἡ Φήμη“ ἔτος Γ'. Ἐν Βώλῳ [Θεσσαλίας] 1888, σ. 151.